

A bábjáték vázlatos története

Diasorozat az Óvónőképző Szakközépiskolák Irodalmi foglalkozások
módszertana című tantárgyhoz

Szerző: *Mészáros Vincéné* nyug. vezető óvónő
Lektorok: *Bakonyiné Vincze Ágnes* OPI,
Lázi Imréné vezető óvónő

Utánnymás az 1980. évi kézirat alapján készült

B E V E Z E T Ó

Az óvónőképző szakközépiskolák növendékei a gyermekirodalom tantárgyán belül megismerkednek a társművészetek lehetőségeivel is. A zene, a képzőművészet és az irodalom kapcsolata, kölcsönhatása egyre nagyobb jelentőséget kap az óvodákban. Ennek érzékelését, érzékeltetni tudását tehát a leendő óvónőknek is el kell sajátítaniuk.

A művészetek komplexitását mintegy magába foglaló bábjáték az irodalmi foglalkozások keretében is jól használható. Hogy ne csak pedagógiai, de esztétikai szempontok is érvényesüljenek alkalmazásakor, szükséges, hogy fajtáit, technikáit, — de történeti fejlődését is megismerjék legalább vázlatosan a hallgatókkal. — Ezért tűnik fontosnak egy olyan történeti áttekintésnek a tananyagba való beépítése, mely a bábjáték mindenkori társadalmiságát éreztetve az általános műveltséget is elmélyítheti.

A diasorozat három fő tematikai egységre bontva igyekszik vizuális támpontokat adni a bábjáték történetéhez.

- I. A kultikus eredet;
- II. A szórakoztató-, ill. művészi bábjáték kialakulása;
- III. A pedagógiai bábjáték hazai vonatkozásai.

E forgatókönyv szerint négy tanórán feldolgozható a bábjáték története

1. óra: a kultikus bábjáték
2. óra: a keleti bábjáték
3. óra: a világi bábjáték fejlődése Európában
4. óra: a pedagógiai bábjáték úttörői hazánkban

A felsorolás és a magyarázó szöveg természetesen csupán egy a lehetséges variációk közül. A tematikus felosztás a tanár elképzelése szerint a technikák vagy a kultúrterületek szempontjából is megközelítheti a témát.

Bármelyik szempontot választjuk azonban, bármekkora óraszám is áll rendelkezésünkre, mindig arra kell törekednünk, hogy az adott időkeretben mindenképpen összefüggő egységet tárgyaljunk. Így épülhet be a tananyag minden része szervesen a hallgatók aktív ismeretanyagába.

Mészáros Emőke

1. Rontó- és gyógyító bábuk a Tisza mentéről

Mint a művészetek minden ága, a bábjáték is kultikus eredetű. Keletkezésének időpontja, pontos formája ismeretlen, de bizonyos, hogy az ember a bábuval földöntúli erőket próbált megszemélyesíteni, vagy a megholtakat akarta újraidézni. Már a szertartásokon használt vagy a varázslást segítő bábukra és maszkokra is a formai sűrítés, általánosítás volt a jellemző, s majdnem mindig mozgáshoz kötődtek.

A kínai sírfigurák vagy árnyalakok éppúgy a meghalt kedvest idézték, mint a sámán dobjára tett s a dob remegésétől táncolni kezdő csont- vagy fafigurák. A primitív népeknél ma is megtalálható a bábu és a maszk ilyenféle felhasználása, de sok helyütt — így hazánkban is — találkozhatunk ártó-, gyógyító- vagy szerelmi varázsláshoz szükséges bábukkal is.

2—3. Busóálarc. Bábtañcoltató busóláda

Magyarországon a busójárás is kultikus emlékek nyomát őrzi. A mohácsiak a hagyomány szerint a tatárok ijesztgetésére is felhasználták a busómaszkokat. A ma is élő népszokást a bábos busó alakja is élénkíti.

4. Kiszebáb

Pogánykori kultikus szokás maradványa él tovább a csángók „pünkösdi kis királyné” öltöztetésében, vagy a kiszé-kihordás szokásában is. A tavaszt váró vagy a telet búcsúztató bábút hol díszesebb, hol rongyosabb ruhába öltöztetve, az ország több vidékén ismerik.

5. Esztergomi betlehem 1910-ből

A bábjáték fejlődésére a keresztény vallás is hatott. A karácsonyi szertartások rendjébe beépült a jászol körül kialakuló misztériumjáték. Az idők során egyre több világi elem színesítette a szent család történetét, ezért a XVI. században a pápa kitiltotta a templomokból. A templomi misztériumjáték ezután a falvakban továbbélve, kedves karácsonyi népszokássá formálódott. A pásztornak öltözött betlehemezőök végig a falun minden házba bevitték az istálló vagy templom formájú kis „betlehemüket”, s a betlehemes éneket mondvá eljátszották a bibliai történetet. A játék középpontjában a bábszínpadot pótló betlehem állt, melyben a háttérszerűen jelzett szent család előtt ugrált-táncolt a molnár, a kéményseprő vagy akár a menyecske figurája. Még az ördög incselkedése is bekerülhetett itt a kegyes hangulatba. A betlehemezés még kultikus (részben ősi pogány, részben keresztény) elemeket őriz ugyan, de már átmenetet jelent a világi, szórakoztató bábművészet kialakulásához.

6. Angyalfigura egy modern bábszínpadí betlehemes játék-ból — Lengyelország.

A betlehemes játék külső formája természetesen országonként változik, így a népi-nemzeti kultúra sajátos részét alkotja. Az ukrán „vertep” vagy a lengyel „szopka” az azonos formai-tartalmi jegyek mellett a nemzeti kultúrák különbözőségét is érzékeltethetik; részben emiatt a modern bábművészet is szívesen merít a népi bábos hagyományok világából.

7. Wayang bábu Jávából

A kultikus tartalomtól lassan függetlenedő bábjáték Keleten és Európában egyaránt az egyik legnépszerűbb drámai műfajjá alakult. A XIX. sz. végéig a közönség életkorától függetlenül, de a társadalmi fejlődés függvényeként különbözőképpen fejlődött a különböző kultúrterületeken.

Igen érdekes, számunkra szokatlan pl. a Jáva, majd India területén elterjedt wayang-játék. Az egyetlen drámai műfaj, amelyet a vallási előírások engedélyeztek — nagy népszerűségét is ez magyarázza. A szabad téren felállított több méteres vászon két oldalán ült a nézősereg: külön a nők, külön a férfiak. A nők a festett bábfigurákat s mozgó játékosait láthatták, a férfiak pedig a zenekart s a színes mécsekkel megvilágított bábok árnyképét. A pálcával alulról mozgatott bábok finom, áttört mintákkal, festékekkel díszített bőrből készültek, rajzolatuk emlékeztet az egyiptomi ábrákra: a fejet és a végtagokat profilból, a törzset szemből mutatják. A bábokkal hősi énekeket, a Mahábhárata és a Rámájana történeteit elevenítették meg. A bábok mérete is fontos volt: a rangot vagy az erőt jelképezte (legnagyobbak természetesen az istenek voltak).

8. Kínai árnyfigurák

Hasonló technikával, de más díszítőelemekkel a kínai kultúrtörténetben is találkozhatunk. Kínában a bábjáték a VII. században élte virágkorát: az árnyjáték és a zsákbáb mellett a marionett is ismert volt.

9. Kínai festmény: marionettel játszó gyermekek

A különböző technikák azonos jelzésrendszert alakítottak ki, mely a kínai bábjáték karakterét alapvetően meghatározta. A színek és a kiegészítő kellékek ismerete nélkül a történet sem érthető meg: a rangot, a hatalmat, az erőt, a hangulatot számunkra ismeretlen jelek mutatják (pl. a hadvezér hátára tűzött zászlócskák száma és színe mutatta a mögötte álló katonák számát és fajtáját).

10. Karagöz — török árnyfigura

A bábjáték különleges szerepet játszott a mohamedán vallásnak hódoló török és arab népek életében. Ez volt ugyanis talán az egyetlen teátrális játék, amit az iszlám is megtűrt. A török hódoltság alatt bizonyára Budán is megfordultak karagöz-játékosok a ramadán (böjthónap) idején. A tevébőrből készült árnyalakok díszítése gazdag, de finomsága elmarad az indiaiakétól. Erőteljesebb, karakteresebb megformálásuk azonban alkalmas volt a harciasabb, sokszor vaskos humorú történetek felidézésére. Karagöz, a kedvelt hős, már sok mindenben hasonlít az európai népi hősökre: egyszerű, szókimondó, néha közönséges, de mindig igazságos, agyafúrt figura. Történeteiben a nép mond ítéletet az uralkodó osztályok felett. Politikai jelentőségét bizonyítja az is, hogy sok karagöz-játékos fizetett életével túlzott nyiltszavúságáért.

11. Bunraku-játékosok bábuikkal

A különböző bábtechnikák Japánban is ismertek voltak, de a legnépszerűbb egy, csak itt ismert — mai szóval „fekete színház”-nak nevezhető — játék volt: a bunraku.

A pompásan öltöztetett, mintegy méteres bábfigurákat mögöttük árnyként álló fekete csuklyás színészek mozgatták (egy figurát gyakran hárman is), rendkívül finom, életszerű mozgást kölcsönözve nekik.

Hősi vagy szerelmi történeteket játszottak, sok lírával, sok vérrel, — élő színpadi hatásokra törekedve.

Ma is élő hagyomány; nemzetközi fesztiválokon kiváló bunraku-játékosok szerepelnek nagy sikerrel — hatásuk a nemzetközi bábjátékos és színházi életben jelentős.

12. *Kódex-ábrázolás a XV. sz.-ból*

Európában jóval később — s kezdetlegesebb technikával — a XVII. XVIII. századra alakult ki a bábjáték szórakoztató válfaja.

Népszerűségét azonban jelzi, hogy már fokozatos elterjedésének első időszakában, a XV. században bekerülhetett egy kódexiniciálé díszítésébe.

13. *Francia vásári bábjátékos a XVIII. században — egykorú festmény*

A nemzetté válással párhuzamosan a vásári bábjátékban megjelentek a népi hősök. Sok közös vonás rokonítja őket — harsány, sokszor vaskos humoruk, rikító színű ruhájuk, a nagy orr —, de legalapvetőbb a játék osztályjellege: a népi hősök mindig az elnyomott rétegek vágyainak, követeléseinek adnak hangot. Ezen túl természetesen saját nemzetük sajátosságait is magukon viselik.

A politikus jelleg talán Franciaországban jelentkezik legerőteljesebben. Polichinelle (ejtsd: polisinel) a XVIII. században válik ki a bábhősök sorából, s lesz a nép vágyainak, sérelmeinek szócsöve. Népszerűségét az uralkodó osztály nem nézi jó szemmel; — ha már betiltni nem lehet, legalább hatását igyekeztek csökkenteni: kötelezték a bábjátékosokat egy torzító, tehát a szöveget érthetetlenné tevő hangsíp használatára.

14. *Polichinelle, Guignol Kasperle, Petruska*

A bábjáték ennek ellenére a vásárok kedvelt szórakozása maradt. Franciaországban Polichinelle, majd a még nála is szókimondóbb lyoni takácslegény: Guignol, Angliában Punch, a német nyelvterületen Kasperle harsány hangja vonzotta a közönséget a mutatványos-bábos sátorhoz vagy bódéhoz.

A népi hősök sorából erősebb népi jellege miatt kiválik Petruska, az orosz szegénylegény. Vándorútját már a XV. századból ránk maradt adatok is jelzik — az utolsó életre keltője pedig Zajcev, vásári bábjátékos — Obrazcovban ébresztette fel a báb iránti érdeklődést. XIX. századi Petruska figurája Obrazcov moszkvai bábmúzeumában jelzi a bábjáték folytonosságát.

15. *Orlando Furioso — szicíliai lovagdráma hőse*

A XVIII. században már Európa-szerte elterjedt a bábjáték, nemcsak a vásárokon, de a főúri udvarokban is divatosá vált.

A kismartoni Eszterházy-kastély bábszínházáról csak írásos emlékek maradtak fenn, de tudjuk, hogy Haydn, az Eszterházyak udvari karnagya, ennek a színháznak írta egyfelvonásos operáit.

Az udvari bábszínházak marionettbábjai általában kedvelt lovagi histó-

riákat, romantikus történeteket elevenítettek meg: mint Don Juan, Genovéva, Doktor Faustus vagy Orlando Furioso (vagyis Örjöngő Roland) története. — A nemzetközi, ún. „vándordrámák” az udvari színpadokról hamar átkerültek a vásári bábosok műsorára is. Hatásuk irodalomtörténeti szempontból is jelentős: megőriztek egyébként csak utalásokból ismert történeteket, vándormotívumokat. Goethe például vándorbábosok előadásában találkozott először a Faust-legendával.

16. *Idős spanyol pár.* A Hintz család marionettbábui a XIX. század derekáról

Magyarországra német és cseh mutatványosok hozták a vásári bábjátékot. Az országos vásárok a bábosok megélhetését is biztosították, így a XIX. századból már több, itt meghonosodott bábos családról van adatunk. Legkorábbi iratunk, a Hintz család vándorkönyve, 1842-től jelzi a család útját az országban. A vándorlások után a XIX—XX. sz. fordulója már Pesten éri a család leszármazottjait, de a hagyományos műsort itt, állandó színházukban is tovább játszották. Szöveggönyvük a Doktor Faust bábváltozatát is megőrizte, de kedvelt számuk volt a „bikaviadal” is melynek „bábközönsége”, a spanyol lányok vagy az idős spanyol pár, igencsak tetszett az egzotikumra vágyó publikumnak.

17. *Vitéz László és az ördög* Kemény Henrik kezén

A vásári bábjáték magyar nyelvűvé válásával egy időben megjelent a magyar népi bábhős, Vitéz László is. Rokonaihoz hasonlóan harsány humorral, furfanggal küzdött igazáért — s még ma is él, ma is szórakoztat. Az utolsó magyar vásári bábjátékos, Kemény Henrik — akinek dédapja a múlt század második felében jött mutatványosként Magyarországra — ma a népművészet mestere. Hagományos Vitéz László-jeleneteivel meg a boszorkányos „ritmusérezkű” néger táncosokkal járja az országot, — s egyszemélyes varázslatával sokszor búvóli el hazai és külföldi nézőit.

18. *George Sand bábszínháza*

A vásári bábjáték mellett a „művészi bábjáték” is helyet kért magának. Írók, festők fedezték fel lehetőségeit.

A XIX. században a „szellemi elit” bábos kezdeményezései jelezték, hogy a feltörekvő polgárság a kultúra minden ágát magáévá kívánja tenni. Az udvari színházak mintájára alapított George Sand is bábszínházat Párizsban. A „Teatres des Amies” (ejtsd: téatr déz ami) művészek találkozóhelye, a maga korában fontos kultúrközpont lett.

19. *Férfifej a Teschner-színházból*

A bábjáték egyre rangosabb helyet vívott ki magának a művészetek sorában. Már nem csupán vásári bábosok vagy szűk rétegeket szórakoztató kamaraszínházak biztosítottak teret számára: Európában szinte minden bábtechnika ismertté vált, a kulturális központokban állandó, magukat a bevételből fenntartó bábszínházak jelentkeztek. Műsorukra alapvetően a romantika nyomta rá a bélyegét. A megformálásukban, mozgásukban egyaránt naturális bábok érzelmes vagy kalandos történeteket mutattak be, gyakran idéztek egzotikus tájakat, letűnt korokat. Ez a tendencia még a századfordulón is érvényesült. Az egyik legérdekesebb, a hagyományos

bábjátékot technikai trükkökkel még naturalisabbá, életszerűbbé varázsoló kísérlet, a Teschner-színház előadásai, Bécsben szereztek a bábjátéknak csodálókat.

20. *A Vitéz László Bábszínház plakátja*

Orbók Lóránd a párizsi bábszínházak nyomán kapott kedvet a bábjátékhoz. Barátaival egy fotóműteremben kezdtek játszani. A Vitéz László Bábszínház meghívott közönsége — 1910-től 1914-ig a művészvilág legjelesebbjei — meglepődve, lelkesen fogadta a kis kesztyűs bábok szellemes, vidám-szomorú játékát: Balázs Béla, Babits Mihály, Kosztolányi bábdarabjait ez a kis társulat ihlette.

Bartók Béla „A fából faragott királyfi”-ja is az ő hatásukra született. A társaság lelke, Orbók Lóránd, a háború alatt Párizsba került, innen Spanyolországba, ahol vándorbábjátékosként tartotta fenn magát és családját, — majd egy drámapályázatot nyerve híres író lett, Lorenzo d’Azeris néven. Bábuít Barcelonában vele együtt temették el.

Csak egy plakát maradt abból a Bábszínházból, ami az egész mai magyar bábmozgalmat elindította, de hatására fiatal művészek kezdtek új utakat, keresték az önkifejezés bábos lehetőségeit, s a bábművészet Magyarországon a 20-as években Orbókék nyomán virágzott fel.

21. *Blattner Géza bábuja „Halászné”*

Blattner Géza is Orbókék hatására fordult a bábjáték felé. 1919-ben jelentkezett új formát és új technikát kereső „Wayang-játékok” c. műsorával Budapesten. Kosztolányi, Balázs Béla darabjait is játszotta, de a művészvilág elismerése ellenére sem sikerült a közönséget meghódítania. Nem volt még elég ismert a bábjáték, s a modern próbálkozás kudarcot hozott. Így Blattner inkább Párizsban próbálkozott. Bábszínháza 1922-től haláláig nagy sikerrel működött.

Avantgarde, útkereső műsoraival az „Arc-en-ciel (Szivárvány) Bábszínház” az egyetemes bábtörténetnek is fontos állomása lett.

22. *A, Tóth Sándor marionettbábuja: A fakatona*

Blattner Géza Párizsi színházában kezdett bábozni, bábokat tervezni. A. Tóth Sándor, fiatal pápai festőművész. Mint képei, első bábuja is a kubizmus hatását éreztetik.

23. *A. Tóth Sándor bábuja: Ubul és Elek*

Hazatérve azonban felismerte, hogy nálunk még népszerűsíteni kell a bábjátékot, meg kell teremteni az új közönséget ahhoz, hogy a modern formákat is elfogadja. Bekapcsolódott az ifjúsági mozgalomba, itt népszerűsítette a hagyományos formákhoz közelítve ezt a művészeti ágat. Két karikatúrisztikus figurája, Ubul és Elek a diákélet örömeit, gondjait vitte a bábszínpadra.

24. *Paprika Jancsi és Paprika Fáni*

Lakatos Emília óvónő 1926-ban kezdett bábozni. Testvérével, Hedviggel járta az óvodákat, s kesztyűs bábként ismertette meg Paprika Jancsit, Paprika Fánit és társaikat a kis közönséggel. Gyerekeknek írt bábdarabjai könyv alakban is megjelentek.

Műsorait a rádió is rendszeresen közvetítette, s a rádióból felhangzó gyermekcagás sok pedagógus figyelmét hívta fel erre a művészi nevelő eszközre.

25. *Bodor Aladár bábfeje: Nagyapó*

A bábjáték egyre szélesebb körben vált népszerűvé. Bodor Aladár festőművész jellegzetes bábfejeivel — amelyek sokszorosított példányaihoz mindenki hozzájuthatott — elsősorban a kezdőknek kívánt segíteni.

26. *Büky Béla árnyjátéka: Kőműves Kelemen*

Büky Béla festőművész, rajztanár pedagógusi munkája során ugyancsak a 20-as években került kapcsolatba a bábuk világával. Az irodalom és a képzőművészet közös nyelvét találta meg a bábjátékban — a magyar népművészet és a klasszikus irodalom alkotásait kívánta megszerettetni a gyermekekkel. Műsoraiban, amelyeket művészi munkájában is társként mellette álló feleségével közösen mutatott be, elsősorban népballadákat dolgozott fel. A Kőműves Kelemen, a Tücsök és a hangya vagy Arany János verse: A fülemüle — máig élnek az egykori nézőkben. A művészi szépségű faragott zsákbábok s az egyszerűségükben nemes hatású árnyfigurák a Színháztörténeti Múzeum gyűjteményébe kerültek.

27. *Rév István bábuja: Bence*

1941. szeptemberében nyílt meg Budapesten Rév István 130 férőhelyes „Nemzeti Bábszínháték”-a. A magyar művészi bábjáték jelentős állomása volt ez.

Rév István mechanizált kesztyűs botbábjai technikai szempontból érdekesekek. Cserélhető ruhájuk, parókájuk lehetővé tette, hogy egy bábu több szerepet is „eljátsszon”.

Elsőként Arany János Toldiját tűzték műsorra. Sikerét jelzi, hogy 756-szor játszották telt ház előtt.

A színház a II. világháború alatt pusztult el.

A képen látható bábu, Bence, egy öreg paraszt és egy henteslegény figurájaként is szerepelt az előadásban.

28. *Énekesnő Obrazcov Bábszínházából*

A művészi bábjáték történetében fordulópontot jelentett Obrazcov, szovjet bábművész munkássága. A húszas években kidolgozott esztrádszámában a technikai bravúr helyett a mondanivalót tette fontossá: lélektanilag is finoman felépített szatirikus jelenetei ma is modernnek, újszerűnek hatnak. A moszkvai Állami Bábszínház igazgatójaként napjainkban is nemzetközi tekintélynek örvend.

Többször járt Magyarországon, hatása a magyar bábművészetre még ma is észrevehető.

29. *Sztárparádé Állami Bábszínház, 1951*

1947 őszén nyílt meg a „Meseparlang”, s hamarosan ebből alakult meg a mai Állami Bábszínház. Az ország egyetlen bábszínháza az elmúlt három évtized alatt a nemzetközi élvonalba került. Gyermekek- és felnőtt műsorai a művészi bábjáték rangos alkotásai.

Megalakulása után az első évek útkereséssel teltek. A szovjet és a cseh bábszínházak hatását igyekeztek a hazai igényekkel ötvözni. A bábjátéktól idegenkedő felnőtt közönség megnyerésére szatirikus kabaréműsorokkal is próbálkoztak.

30. *A császár új ruhája* Allami Bábszínház 1961

Az Állami Bábszínház 1958-ban átszervezett társulata egyesült a Győri Bábszínházzal. Országos intézménnyé válva, vándoregyütteseivel távoli vidékekre is elvitte műsorait, amelyek forma- és mozgásvilágukban is bátrabbakká, egyénibbekké váltak.

Az erősen stilizált (formájukban is elvonatkoztatott) bábuk a császár új ruhája című produkcióban nagy sikert hoztak az iskolás korú gyerekek körében. A kisebbek a stilizáltságnak ezt a fokát nem tudták követni; ez a tapasztalat a korcsoportok tudatos elhatárolására készítette a színházat.

31. *A csodálatos mandarin.* Allami Bábszínház, 1969

Az Állami Bábszínház műsorválasztásával gyakran nyúl klasszikus alkotásokhoz.

A műsorral adekvát, sokszor szélsőséges stílusokat is vállaló külső megformálás újszerűségével élményszerűvé tudja tenni a már élő színpadi feldolgozásban közismert műveket is. A csodálatos mandarin Koós Iván tervezte bábjai vagy Stravinsky Petruskájának bábvilága tökéletes harmóniát teremt a modern zene és a bábszínház között. Képünkön Bartók táncjátékából a mandarin figuráját láthatjuk.

32. *Háry János.* Allami Bábszínház, 1972

Kodály Zoltán Háryját is feldolgozta a Bábszínház. Koós Iván bábtervei a népművészeti elemek bábszínpadi alkalmazásának szép példáját adják.

33. *Duzzogh — A „Csongor és Tündé”-ből,* Allami Bábszínház, 1974

Vörösmarty drámájának mesevilágát a színes, szép bábok lehetetlent áthidaló játéka meggyőző erővel hozza elénk.

Különösen kedves az egyik ördögfióka, Duzzogh, igen sokféle mozgásra képes, tagjait akár „szétszórni” is tudó figurája.

34. *Róka a „Csupafül”-ből.* Magyar Televízió, 1970—1972, *tervrajz*

A bábuk világa tovább terjeszkedett.

A televízió és a film világa szívesen alkalmazza a bábjátékokat, saját lehetőségeinek körét is tágítva ezzel.

Az Esti mese bábfilmjei is sok gyermekhez viszik közel a bábok világát. A bábtervek még csak sejtetik, hogy milyen lehet majd a megálmodott bábfigura, de a tervezőnek már ekkor gondolnia kell a látványon kívül a mozgathatósági lehetőségeire is.

Lévai Sándor bábterve erre is utal.

35. *Róka a „Csupafül”-ből*

A megvalósult terv, Rókaasszonyág figurája a televízióból közismert — jól mozgatható, az egyszerű szabású testbe az emberi ujj belekomponálva, biztos fogómozdulatot tesz lehetővé. Színeiben, megformálásában vidám, nem ijesztő, mégis kifejezi a figura negatív tulajdonságait.

36. *Görög Ilona* Ambrus Ferencné terve, Általános Iskolai Bábcsoport

A hivatásos bábművészek mellett igen nagy tábora van hazánkban az amatőr bábosoknak. Felnőttek és gyerekek, művészbarátok és igen nagy számban pedagógusok fedezik fel a bábjáték személyiségformáló, felszabadító erejét. Ma mintegy 2000 gyermekcsoport működik az országban. Az ún. hőskorban, a bábcsoportok alakulásának kezdeti időszakában aratott nagy sikert Ambrus Ferencné általános iskolai bábcsoportja népbaladák-ból összeállított műsorával. A nagyméretű bábokat kihozva a paraván mögül (akkor, amikor ez még vakmerőségnek számított), táncszerű koreográfiával az egész színpadot betöltő, művészi élményt adó előadást szerkesztett. A „Görög Ilona” egyszerűségükben is hatásos bábjai majd két évtized elteltével is frissnek hatnak.

37. *Hetet egy csapásra. Mészáros Vincéné színpadképe*
„Vitéz László” Bábcsoport

A bábszínpadra feldolgozott népmesét bemutató csoport középiskolásokból és általános iskolásokból tevődik össze. Vezetőjük Mészáros Vincéné, aki 1940-óta foglalkozik a bábjátékkal, a pedagógiai bábjáték első rendszerbe foglalója.

Széleskörű gyakorlati tevékenységen alapuló elméleti munkáiban — a bölcsődétől a felnőttkorig — életszakaszokra felosztva vizsgálja a bábjáték módszertanát. Nemzetközi viszonylatban is az első főiskolai bábjátékos tankönyv írója. A gyermekirodalmat elsősorban óvodásoknak szánt bábdarabjaival gazdagítja.

38. *Öregapó — Cantata profana. Lenkeffy Konrád terve.*
Napsugár Bábegyüttes, Békéscsaba

Az országban működő, mintegy 25 felnőtt bábcsoport közül kiemelkedik — szinte már hivatásos bábszínházzal is felér — a budapesti Astra, az egri Harlekin, a pécsi Bóbita és a békéscsabai Napsugár Bábegyüttes. Felnőtt- és gyermekműsoraikkal színesítik környezetük kulturális életét — de nemzetközi báb fesztiválokon is sikerrel szerepelnek. Képünk a Napsugár Bábegyüttes egyik legemlékezetesebb előadásából, Bartók: Cantata profaná-jából idézi az Öregapó alakját.

39. *Ifjú pár — Ember a Holdon. Vízváry László feldolgozása, Astra Bábegyüttes — Budapest*

Az „Astra” vezetője, Vízváry László, az egyik legnehezebb korosztály összefogására vállalkozott. A serdülőkorúakból szervezi mindenkori bábcsoportját.

Az „Astra” ma nemzetközi elismerésnek örvendő együtteseink közé tartozik. Nagyszerűsége azonban a közösségi szellemben rejlik, amelyet a pedagógusnak is, művésznek is kiváló csoportvezető alakított ki maga

körül. Olyan új bábos generációt nevel így számunkra, melynek tagjai a pedagógia jó hagyományait magas művészi igénnyel ötvözve, a pedagógiai bábjáték folytonosságát is biztosíthatják.

40. Paul Klee bábuja

A művész, a pedagógus vagy bárki többet lát a világ csodáiból, s többet képes társainak megmutatni, ha alkotó részese lehet a megelevenedő anyag varázslatának. Ugyanaz a varázslat ez, mint hajdan az őseMBERÉ, mégis más.

Paul Klee-nek, a modern festészet egyik kiemelkedő alkotójának bábuja, modernségével a primitív művészetet is idézi.

Kosztolányi Dezső kérdése is a bábjáték és az ember közti kapcsolat titkát kutatja: „A báb teremtő ösztönünk dicsőítése, végtelenségünk hangsúlyozása, ... Ahogyan komolyan és mélyen sohase hittük és hisszük el, hogy az élőből élettelen lehet, úgy mindig hittük és hiszünk abban, tévován és határozatlanul, önáltató csecsemő-ravaszsgal, hogy az élettelenből élő lehet ...

... „Vajon hittünk-e, hiszünk-e a bábu életében? — A kérdésre adott válasz bennünket jellemez, a mi jövőnket élteti s az utánunk jövőkét.”

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	1
Rontó- és gyógyító bábuk a Tisza mentéről	3
Busó álarc. Báb táncoltató busóláda	3
Kiszebáb	3
Esztergomi betlehem 1910-ből	3
Angyalfigura egy modern, bábszínpadai betlehemes játékból, Lengyelországból	3
Wayang-bábu Jávából	4
Kínai árnyfigurák	4
Kínai festmény: marionettel játszó gyermekek	4
Karagöz — török árnyfigura	4
Bunraku-játékosok bábuikkal	4
Kódex-ábrázolás a XV. sz.-ből	5
Francia vásári bábjátékos a XVIII. században (egykorú festmény)	5
Polichinelle—Kasperle—Petruska	5
Orlando Furioso, szicíliai lovagdráma hőse	5
Idős spanyol pár. A Hintz család marionettbábui a XIX. század derekáról	6
Vitéz László és az ördög Kemény Henrik kezén	6
George Sand bábszínháza	6
Férfifej a Teschner-színházból	6
A Vitéz László Bábszínház plakátja	7
Blattner Géza bábuja: „Halászné”	7
A. Tóth Sándor marionettbábuj: A fakatona	7
A. Tóth Sándor bábui: Ubul és Elek	7
Paprika Jancsi és Paprika Fáni	7
Bodor Aladár bábfeje: Nagypapó	8
Büky Béla árnyjátéka: Kőműves Kelemen	8
Rév István bábuja: Bence	8
Enekesnő Obráczov Bábszínházából	8
Sztárparádé — Állami Bábszínház, 1951	8
A császár új ruhája — Állami Bábszínház, 1961	9
A csodálatos mandarin — Állami Bábszínház, 1969	9
Háry János — Állami Bábszínház, 1972	9
Duzzogh — A Csongor és Tündéből — Állami Bábszínház, 1974	9
Róka a „Csupafül”-ből — Magyar Televízió, 1970—1972. tervrajz	9
Róka a „Csupafül”-ből	10
Görög Ilona — Ambrus Ferencné terve	
Általános Iskolai Bábcsoport	10
Hetet egy csapásra — Mészáros Vincéné szinpadképe	
„Vitéz László” Bábcsoport	10
Óregapó — Cantata Profana — Lenkeffy Konrád terve	
Napsugár Bábegyüttes, Békéscsaba	10
Ifjú pár — Haydn: Ember a Holdon	
Vizváry László feldolgozása. Astra Bábegyüttes, Budapest	10
Paul Klee bábuja	11